

Lydia de Jong
Ad van der Heijden

Gevangen in een schelp

Ontwikkelingsgericht muziekonderwijs
in de onderbouw

Noordhoff Uitgevers

Gevangen in een schelp

Geven we de kinderen de al ontdekte wereld of gaan we samen met hen op pad?
Loris Malaguzzi

Gevangen in een schelp

*Ontwikkelingsgericht muziekonderwijs in
de onderbouw*

Lydia de Jong

Ad van der Heijden

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op te nemen met de uitgever.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

1 / 14

Deze uitgave is gedrukt op FSC-papier.

© 2014 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 90 01 85176 7
ISBN 90 01 75754 5
NUR 660

Woord vooraf

Gevangen in een schelp is geschreven voor iedereen die het spannend vindt om samen met jonge kinderen de wereld van muziek te gaan verkennen. Centraal staat de manier van kijken, denken en doen van kinderen. In de meeste boeken over muziekonderwijs aan deze doelgroep staat de leerstof centraal. Versimpeling van het materiaal moet de stof begrijpelijk maken. Dit boek laat zien dat er een andere manier is om met muziek aan de slag te gaan: niet de leerstof centraal, maar de wijze waarop jonge kinderen leren en zich ontwikkelen.

De titel van het boek illustreert dat onderwijs meer kan zijn dan het belopen van tevoren vastgelegde wegen. Het gaat ook over verwondering en verbazing. De titel is uit te leggen als: 'Ik heb echt gehoord wat jij zei'; jouw woorden zijn gevangen in mijn (oor)schelp. Een leerkracht die goed kan luisteren heeft niet alleen zijn eigen bedoelingen voor ogen, maar doet ook iets met de inbreng van de kinderen. Dat leidt vaak tot nieuwe inhoud, maar ook tot grotere betrokkenheid en eigen ideeën van kinderen. De verbazing over de inbreng van ieder kind persoonlijk en de zoektocht naar goede impulsen van de leerkracht sporen de lezer van dit boek hopelijk aan mee op pad te gaan en een antwoord te vinden op de centrale vraag in dit boek: 'Op welke manier kan een leerkracht in de onderbouw van de basisschool op een ontwikkelingsgerichte manier muziekonderwijs ontwerpen?'

De ondertitel van dit boek is 'ontwikkelingsgericht muziekonderwijs in de onderbouw'. Beter had hier kunnen staan: 'aanzet tot ontwikkelingsgericht muziekonderwijs in de onderbouw'. Er zijn een groot aantal aspecten te noemen die in dit boek nog niet zijn beschreven. Hierbij valt te denken aan het klassikaal musiceren, waaronder vaak het zingen wordt verstaan. Dat is niet weggelaten omdat dat niet belangrijk geacht wordt; in tegendeel, maar hierover zijn al voldoende publicaties verschenen. Ook het bewegen op muziek komt in dit boek niet of nauwelijks aan bod, terwijl dat een serieuze plaats zou moeten krijgen. Het streven van de schrijvers is dan ook na deze publicatie samen met kinderen en leerkrachten van basisscholen, met collega's en wetenschappers deze aanzet verder uit te bouwen. Daar is tijd en intensieve samenwerking voor nodig.

Intensieve samenwerking hebben we bij het schrijven van dit boek al mogen ervaren. De kinderen van groep 1/ 2 van de St. Joseph-basisschool te Breda en de kinderen in de stageklassen van tweedejaars studenten van de Avans Hogeschool (Academie voor Pedagogisch Onderwijs) te Breda hebben duidelijk een actieve bijdrage geleverd. Daarnaast zijn er leerkrachten die vanuit de praktijk van het werken met jonge kinderen hun steentje aan dit boek hebben bijgedragen. Renilde Obbens en Eline Snoeren hebben waardevolle praktijkervaringen met ons willen delen.

Vanuit de SLO en het NMP (Netwerk Muziekdocenten Pabo) hebben een aantal meelezers, in het bijzonder Elleke Bijsterveld en Nico Cramer, Rinze van der Lei en Inge Roozen, ons scherp gehouden. Dankzij de vertalingen van Ellen van de Vught konden we onderzoeksresultaten uit Engeland toevoegen.

Trudy Schiferli heeft met grote interesse naar onze tussentijdse gedachten, ideeën en bevindingen geluisterd en er feedback op gegeven.

Aanwijzingen vanuit de wetenschap, in de persoon van Dhr. Bert van Oers, universitair hoofddocent en bijzonder hoogleraar afdeling onderwijspedagogiek aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, zijn van grote waarde geweest. Onze dank naar allen is groot.

Ad van der Heijden

Lydia de Jong

Breda, december 2004

Inhoud

Studiewijzer 9

- 1 Praktijkverhaal: 'Ik ben muzikant' 11**

- 2 Ontwikkelingsgericht onderwijs 47**
 - 2.1 Drie soorten onderwijs 48
 - 2.2 OGO-concept en -werkplan 49
 - 2.3 Leren en ontwikkelen 52
 - 2.4 Sociale omgeving 55
 - 2.5 Culturele omgeving 58
 - 2.6 Spelen, spelen, en nog eens spelen 60
 - 2.7 Spelontwikkeling in fasen 61
 - 2.8 Taalontwikkeling: spreektaal 67
 - 2.9 Taalontwikkeling: schrijftaal 72
 - Praktijksuggestie 75

- 3 Muziekonderwijs aan jonge kinderen 77**
 - 3.1 Ontroering als basis voor muziekonderwijs 78
 - 3.2 Kerndoelen als basis voor muziekonderwijs 79
 - 3.3 Help! Een inspecteur in de school 80
 - 3.4 Muzikale handelingen 83
 - 3.5 Muzikale inhouden 84
 - 3.6 Muzikale ontwikkelingsprocessen 85
 - 3.7 Omgang met notatie van muziek 94
 - Praktijksuggestie 95

- 4 Naar betekenisvol muziekonderwijs in de praktijk 97**
 - 4.1 Samenhang in activiteiten 98
 - 4.2 Hoeken, ruimte en de activiteit 101
 - 4.3 Ontwikkelingsbepalende factoren: drie B's 103
 - 4.4 Vierde B: bemiddelen 108
 - Praktijksuggestie 112

- 5 Muziekportfolio van kinderen 113**
 - 5.1 Groei van een kind zichtbaar maken 114
 - 5.2 Muzikale ontwikkeling in beeld brengen 114
 - 5.3 Vastleggen van ontwikkelingsgegevens 117
 - Praktijksuggestie 121

- Bijlage Muzikale handelingen en inhouden 122**

- Antwoorden op de tussenvragen 123**

- Literatuur 133**

- Illustratieverantwoording 135**

- Register 137**

Dit boek gaat over de ontdekkingsstocht van jonge kinderen en hun leerkracht om de muzikale wereld te verkennen. Uitgangspunt daarbij is de manier waarop deze kinderen leren en zich ontwikkelen. Tijdens het bestuderen van dit boek krijg je handvatten aangeboden om zelf antwoorden te formuleren op de centrale vraag: 'Op welke manier kun jij als leerkracht van een onderbouwgroep het muziekonderwijs op een ontwikkelingsgerichte manier vormgeven en uitvoeren?'

Het boek bestaat uit een aantal delen. Het start met een praktijkverhaal van een leerkracht in groep 1/2, die gedurende zeven weken vanuit een muzikaal thema werkt. Het verhaal biedt gebeurtenissen, uitspraken, tekeningen en foto's van kinderen tijdens hun muzikale activiteiten. Alles is echt gebeurd, maar niet in een en dezelfde groep. De mooiste momenten zijn verzameld en bij elkaar gezet in dit op waarheid gebaseerde verhaal. Met hoofdstuk 1 hopen wij als schrijvers de lezer ideeën te geven en proberen wij onze verwondering over de activiteiten en uitspraken van kinderen met de lezer te delen.

Gevangen in een schelp is geschreven door een onderwijspedagoog en een muziekpedagoog. In hoofdstuk 1 hebben beiden evenveel inbreng gehad. In hoofdstuk 2 staat ontwikkelingsgericht onderwijs centraal, waarbij ter verduidelijking muzikale voorbeelden zijn gebruikt. Hoofdstuk 3 heet 'muziekonderwijs aan jonge kinderen' en is gekleurd dankzij inbreng van de onderwijspedagoog. Hoofdstuk 4 – over betekenisvol muziekonderwijs in de praktijk – en hoofdstuk 5 – over een muziekportfolio van kinderen – brengen ontwikkelingsgerichte bouwstenen voor de onderwijspraktijk naar voren.

Nieuw zijn de links die gelegd worden tussen muziek, spel en taalontwikkeling.

Dankzij het spel kan, ook in een muzikaal thema, vakkenintegratie bijna als vanzelfsprekend tot stand komen. Hoewel in hoofdstuk 1 een muzikaal thema wordt beschreven komen bijvoorbeeld ook reken-wiskundige en lees-schrijfactiviteiten aan bod. Het spel van kinderen is daarbij de motor. De leerkracht geeft impulsen om het leren en de ontwikkeling te stimuleren.

De studietussenvragen kunnen je helpen om de inhoud meer van jezelf te maken. De antwoorden op deze vragen zijn in dit boek opgenomen en kun je vergelijken met je eigen antwoorden. Via enkele praktijksuggesties willen wij je stimuleren de opgedane kennis in eigen praktijkervaringen om te zetten. We hopen op deze manier je handvatten te bieden om vakdidactische en vakinhoudelijke competenties te verwerven of uit te breiden. De competenties stijgen uit boven de afzonderlijke vakken omdat je als leerkracht op deze wijze zelf onderwijs in samenhang ontwerpt en uitvoert. Daarmee ligt de verantwoordelijkheid voor het dagelijkse onderwijs in handen van jou als leerkracht én van de kinderen.

Voor studenten en leraren (speciaal) basisonderwijs kunnen de geboden inhoud helpen om samen met hun leerlingen een ontwikkelingsgerichte muzikale weg in te slaan.

Praktijkverhaal: 'Ik ben muzikant'

1

De zon schijnt, maar wij zitten binnen.

Adelio, een klein, altijd opgewekt jongetje komt naar me toe. Hij haalt voorzichtig een hele grote schelp uit zijn tas, zegt niks en houdt hem bij mijn oor. 'Mooi hé?', zegt hij dan, 'de zee...'. 'Ja, hoe kan dat nou?', vraag ik. Hij denkt een tijdje na en zegt dan: 'Ik denk dat er in de binnenkant van deze schelp nog een beetje van de muziek van de zee gevangen zit.' Ik smelt en besluit dat deze fantasie te mooi is om tegen te spreken met de naakte wetenschap dat het geluid dat je hoort het stromen van je eigen bloed is.

De zon schijnt nu ook binnen.

Figuur 1.1 De muziek van de zee

Ik pak een prentenboek over de zee. De kinderen zitten in de kring en luisteren en zijn al in de stemming; we hebben net geluisterd naar een cd waarop zeegeluiden staan. De klanken van het aanrollen van de golven en het waaien van de wind herinneren een aantal kinderen aan hun zomervakantie. Zonder dat er iets over afgesproken is imiteerden de kinderen de geluiden van de cd met hun stem. Ze floten als de wind, ze bliezen als de golven en krijsten als meeuwen. De schelp van Adelio ligt op de thematafel. Heel regelmatig pakken de kinderen hem even vast, luisteren geconcentreerd en zeggen daarbij vaak dat ze de zee kunnen horen (zie figuur 1.1). Ik zou de kinderen zoveel meer luisterervaringen gunnen.

's Middags komen twee kinderen naar me toe.

Margot: Juf, luister eens, we kennen een liedje.
Beiden zingen: Tien kleine visjes, die zwommen naar de zee...
Leerkracht: Hé, dat is een nieuw lied. Dat hebben we in de klas nog nooit gezongen.
Frances: Juf, wij willen het graag leren aan alle kinderen van onze groep. Mag dat?
Leerkracht: Dat is een mooi idee. Hoe wil je dat gaan doen?
Margot: In de kring.
Leerkracht: Kunnen de kinderen het zo meezingen?
Margot: Nee, dat denk ik niet. Eerst zong ik ook steeds de verkeerde woorden.
Leerkracht: Dus jij vond het lastig de goede woorden te onthouden? Misschien vinden de kinderen uit de klas dat ook wel. Hoe zouden we ze kunnen helpen?
Margot: ...

We zoeken naar mogelijkheden, maar de andere kinderen uit de groep eisen ook mijn aandacht op. Ik krijg niet de tijd om rustig bij deze twee kinderen te blijven; maar moet mijn aandacht verdelen. 'Zou het helpen wanneer je tekeningen van de tekst maakt?', vraag ik ze. Dat lijkt hen wel wat. Ze gaan naar de gang en nemen potloden en een stapeltje papier mee. Als ik na een poosje langskom vraag ik ze welk stukje van het lied ze getekend hebben. 'Het begin', zegt Frances, die een grote vis tekent. 'Hoe begint het ook al weer?' Ze zingt, ik frons mijn wenkbrauwen. 'Je zingt toch over kleine visjes? Vind je dit een klein visje?', vraag ik haar. Ze kijkt me lachend aan en begint direct boven de vis een aantal heel kleine visjes te tekenen. Ze telt en tekent. De ander tekent een haai. 'Komt de tekening van de haai naast de tekening van de tien kleine visjes te liggen?' 'Ja.' 'Hoe ging het ook alweer... tien kleine visjes die zagen een haai', zing ik. We lachen. 'Nee, tien kleine visjes die zwommen naar de zee!' 'Ik heb meer tekeningen nodig, anders onthoud ik het nooit', zeg ik. Ze gaan weer aan de slag. Ik zie ze overleggen, zingen, tekenen en met papieren schuiven. Zie figuur 1.2.

Een dag later bespreek ik in de kring enkele activiteiten van kinderen. Ook de twee tekenaars mogen vertellen waar zij mee bezig zijn geweest. Terwijl ze hun lied zingen leggen ze de tekeningen op de grond in de kring. Ze balen, want ze liggen door elkaar en dat was niet de bedoeling. 'Vinden jullie het goed als wij de tekeningen in de juiste volgorde proberen te leggen? Dan moeten we erg goed naar jullie lied luisteren'. Ze zingen, de groep luistert, kijkt en wijst tekeningen aan. Tekening na tekening wordt gekozen en naast elkaar gelegd. Ondertussen heeft de groep het lied zo vaak gehoord dat ze het vanzelf mee zijn gaan zingen. Zie figuur 1.3.

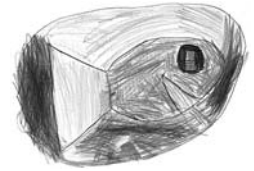
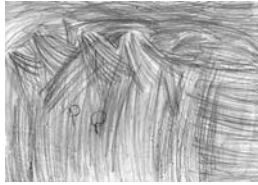
Figuur 1.2 De tekst van een lied stukje voor stukje uittekenen kan alleen maar zingend

Figuur 1.3 Tekeningen van een ander op juiste volgorde leggen vergt wat denkwerk

Bij de laatste twee tekeningen hebben we de hulp nodig van de tekenaars. Uit de andere plaatjes komen we wel uit. Uiteindelijk ligt het volgende in de kring (zie figuur 1.4).

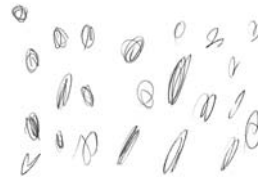

*Tien kleine visjes die
zwommen*

Naar de zee

*Nee, zei de moeder,
ik ga niet mee*

*Ik blijf liever in die vieze
oude sloot*

*Want in de zee daar
zwemmen haaien*

*En die bijten je blub,
blub, blub...*

*Blub, blub, blub, blub,
blub...*

Ik besluit om dit onderwerp veel ruimte te geven tijdens het kringgesprek, in de hoop dat deze activiteit aanstekelijk zal gaan werken. En dat blijkt zijn vruchten af te werpen; in de dagen daarna gaan verschillende kinderen liedteksten uittekenen. Er worden zelfs nieuwe teksten op bestaande melodieën gemaakt! Ik word regelmatig uitgenodigd om de teksten bij de tekeningen te schrijven en om te luisteren en te kijken. Het valt me steeds meer op dat kinderen zingen, neuriën en nieuwe teksten bedenken, terwijl ze met andere activiteiten bezig zijn, bijvoorbeeld in de zandbak, tijdens het touwtje springen en bij het bouwen. De een zit te neuriën, de ander herhaalt steeds fragmenten van een liedje, maar het meeste gebeurt zonder dat de kinderen er zelf erg in hebben.

Mijn gevoel roept steeds sterker: 'Ik moet iets met muziek!' Daarmee bedoel ik méér dan een liedje zingen of een versje aanleren over het onderwerp waarmee we bezig zijn. Dat zijn steeds klassikale, leerkrachtgestuurde activiteiten. De kinderen krijgen daarbij te weinig kans om zelf een actieve inbreng te hebben. Bovendien heb ik daarbij te weinig oog voor de leerprocessen van de kinderen. Ik besluit in het diepe te springen, al voel ik me onthand; zoveel ervaring met muzieklessen heb ik nou ook weer niet. Ik bespeel geen instrument, zing niet in een koor maar besluit in mijn jaarplanning toch een spannend thema te zetten: 'Ik ben muzikant'. Heel bewust gebruik ik muziek dus niet als onderdeel binnen een thema, maar als thema. We zullen zo'n week of zes met dit thema bezig zijn.

Stap voor stap laten we zien hoe je het thema 'Ik ben muzikant' kunt uitwerken, te beginnen bij de voorbereiding van de leerkracht, de start met de kinderen en het concretiseren van de plannen. Je kan lezen hoe deze leerkracht en deze kinderen dit thema samen vormgeven. Het klaslokaal wordt ingericht en er vinden allerlei activiteiten plaats. De leerkracht gaat samen met de kinderen op zoek naar antwoorden

op hun vragen en naar manieren om de wereld te verkennen en eigen te maken. Tenslotte wordt beschreven hoe dit thema weer wordt afgebouwd. Op enkele plaatsen in het vervolg van dit verhaal word je, door middel van studietussenvragen, gestimuleerd mee te denken met de leerkracht.

Vorbereiding

Ik zal me goed moeten voorbereiden; voor mij is dit net zo spannend als voor de kinderen, verwacht ik. Gelukkig hebben we de beschikking over een vakleerkracht. Ik leg hem mijn plannen voor. Hij belooft me tijdens het thema mee te denken en van adviezen te voorzien. Daarmee voel ik me wat gesteund. Op een groot leeg vel schrijf ik op wat er in me opkomt bij het thema 'Ik ben muzikant'. Ik neus in enkele boeken die ik in de kast heb staan en probeer mijn kennis over muziek en over muziekonderwijs aan jonge kinderen boven te halen.

Tussenvraag 1.1

Deze leerkracht probeert eigen kennis over muziek en over muziekonderwijs aan jonge kinderen boven te halen. Ze schrijft dit op een leeg vel. Welke kennis over muziek en over muziekonderwijs aan jonge kinderen heb je zelf inmiddels opgebouwd? Welke boeken zou jij raadplegen als jij deze leerkracht was? Schrijf, net als deze leerkracht, je aanwezige kennis op.

Daarna probeer ik me te verplaatsen in enkele kinderen uit mijn groep. Waarmee zouden zij bezig willen zijn in dit thema? Op een tweede vel noteer ik die activiteiten.

Tussenvraag 1.2

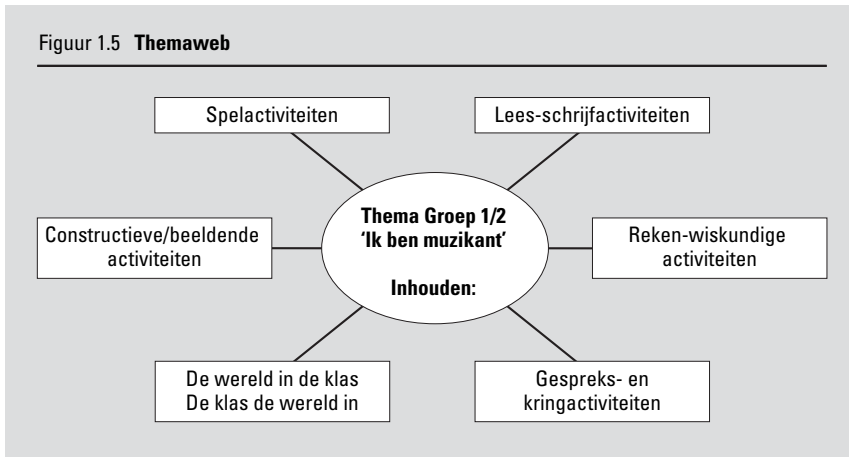
Schrijf nogmaals met die leerkracht mee en noteer zelf die activiteiten waarmee kleuters naar jouw idee bezig willen zijn tijdens dit thema 'Ik ben muzikant'.

Toch blijft dit gokken. Dit thema is echt nieuw voor mij. Er is wat meer en diepgaander onderzoek nodig, merk ik.

Het kiezen van zinvolle, muzikale inhouden vind ik moeilijk. Daarom begin ik via een wat gemakkelijkere weg, namelijk met het nadenken over de manier waarop de kinderen met de leerstof aan de gang kunnen gaan. Mijn vier-, vijf- en zesjarigen ontdekken de wereld in en door spel; ze zijn de bakker of de dokter, de klant of de patiënt. Ze leven zich in een rol in. Ook in dit thema mag ons lokaal zo ingericht worden dat de kinderen ook daadwerkelijk kunnen gaan spelen. Ik vraag me af welke situaties uit het echte leven voor kinderen zó interessant zijn dat ze deze zouden willen naspelen. De meeste kinderen zullen best eens een muzikant willen zijn, denk ik, maar kunnen zij ook wat met de rol van componist of dirigent? En er zijn veel verschillende muzikanten. Welke muzikanten kunnen mijn kinderen al zijn tegengekomen in hun leventje? Ik denk aan zangers en zangeressen, aan popgroepen en koren en aan het publiek of de luisteraars. Zijn er ouders die musiceren of dansen?

Natuurlijk gaan we ook een koppeling maken naar activiteiten als constructie, lezen, schrijven en rekenen. En wat is er mooier dan een muzikant in de klas uit te nodigen? Misschien is het mogelijk een repetitie van een orkest bij te wonen? Mijn fantasie slaat op hol, merk ik, wanneer ik probeer te bedenken hoe ik de kinderen met de echte muziekwereld in contact kan brengen. Er zijn veel mogelijkheden, er ligt veel werk op ons te wachten, en hoe meer ik erover fantaseer, hoe uitdagender dit thema wordt. Ik merk dat het tijd wordt voor een schematische hulp bij de opzet van dit thema. Ik pak het themaweb voor me en probeer bij elke poot iets te schrijven. Zie figuur 1.5.

Figuur 1.5 Themaweb

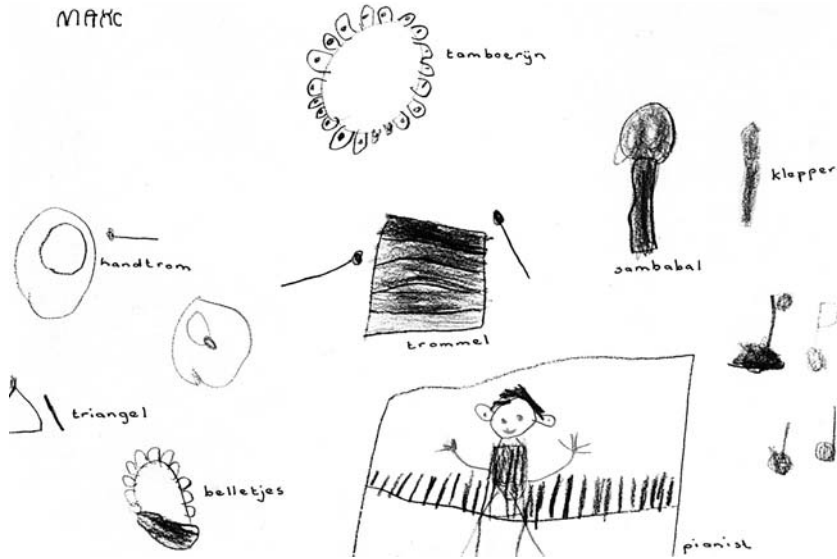

Start

Het lokaal is zo goed als leeg. Er hangen geen tekeningen meer aan de muur, er staan weinig 'werkjes' in de kast. Het lijkt alsof de zomervakantie net is begonnen. Maar dat is steeds bij de opbouw van een thema; de aankleding van het lokaal en het verzamelen van bruikbare spullen doen we samen tijdens het thema. Nu zitten alle kinderen van mijn groep 1/2 verwachtingsvol in de kring. Enkel van hen hebben, ondanks de vakantie van afgelopen week, goed onthouden waarmee we deze periode aan de slag zouden gaan. Ze zullen nog wat geduld moeten hebben, ook dit thema bouwen we rustig op. Ik vraag de kinderen even helemaal stil te worden en aan muziek te denken. Verder geef ik bewust geen informatie. Ze mogen tekenen wat ze bedenken. Ik neem er ruim de tijd voor. De meeste kinderen weten vooraf al goed wat ze gaan tekenen. Sommigen hebben wat opstartproblemen. Daar ga ik even naast zitten en stel vragen als: 'Waar hoor je wel eens muziek?' en: 'Maak je zelf ook wel eens muziek?' Een enkele kleuter schrijft letters bij zijn tekening. De tekeningen bespreken we in de groep. Ik vraag elk kind of ik wat op zijn tekening mag schrijven.

Het valt me op dat er veel, redelijk gedetailleerde instrumenten en muzieknoten op de papieren staan. Uit de tekeningen krijg ik al veel informatie over de beelden en ideeën die de kinderen hebben over muziek. Ze brengen me zelfs op nieuwe ideeën waarmee we in de klas aan de slag kunnen gaan. Zie de figuren 1.6 tot en met 1.12.

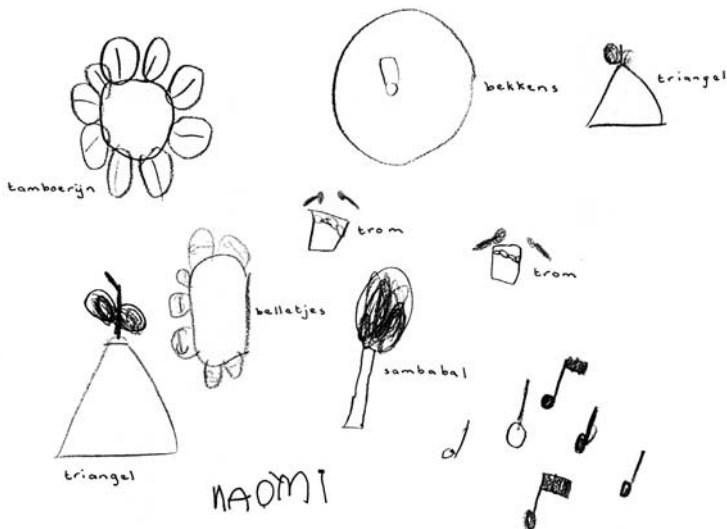
Figuur 1.6

Marc tekent, net als veel kinderen uit de klas, een aantal instrumenten die hij op school wel eens gezien en gebruikt heeft. Wat mij opvalt is de piano, met de bespeler ervoor (gezicht naar ons gericht, niet naar de piano).

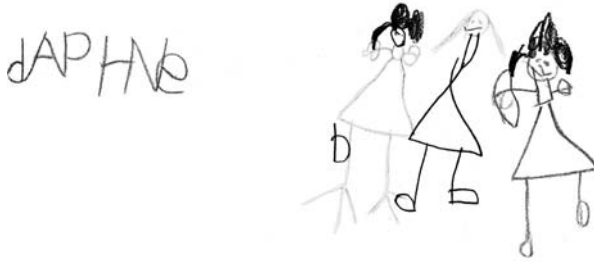
De genoemde 'trommel' lijkt mij eerder een xylofoon. Ik ben verbaasd over de echte muzieknoten. Waar heeft Marc die gezien en van wie heeft hij deze geleerd? Het zijn zelfs verschillende noten, met en zonder vlaggetje, vlag boven en onder een noot. Wat betekenen die noten voor hem?

Figuur 1.7

Naomi en Marc zaten naast elkaar. Dat is goed te zien aan hun tekeningen. Toch zijn er duidelijke verschillen te zien. De noten op Naomi's tekening zijn nog meer gevarieerd dan bij de vorige tekening. Triangle en bekken hebben hier geen stokje, trommels wel.

Figuur 1.8

*Dit kon bijna niet missen, danseressen mét cd-speler en koptelefoon.
Deze tekening brengt me op de gedachte dat ik het bewegen op muziek een stevigere plaats zou moeten geven. Er zijn zoveel kinderen (vooral meiden) die graag bewegen op muziek.*

Figuur 1.9

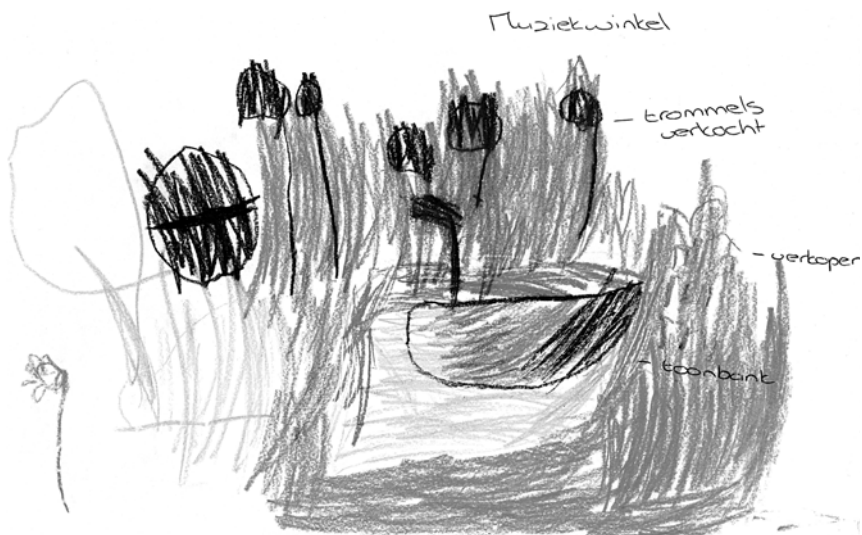
*Ook hier staat het dansen op muziek centraal.
Wel is de actie die voorafgaat aan het dansen verder uitgewerkt.
'Je pakt dan een bandje uit de cd-kast en dat moet je in de radio stoppen. Zo krijg je muziek!' Hij weet al veel, maar blijkbaar nog niet alles over cd-spelers, radio's en cassetterecorders.
De discolamp maakt het af.*

Figuur 1.10

Melaney denkt aan optreden! Met het woord 'grond' bedoelt zij waarschijnlijk het podium. Gordijnen, kruik en piano met pedaal maken het beeld compleet. Jammer dat ik vergeten ben te vragen waarom zij onweer heeft getekend. Daar hoort vast een verhaal bij.

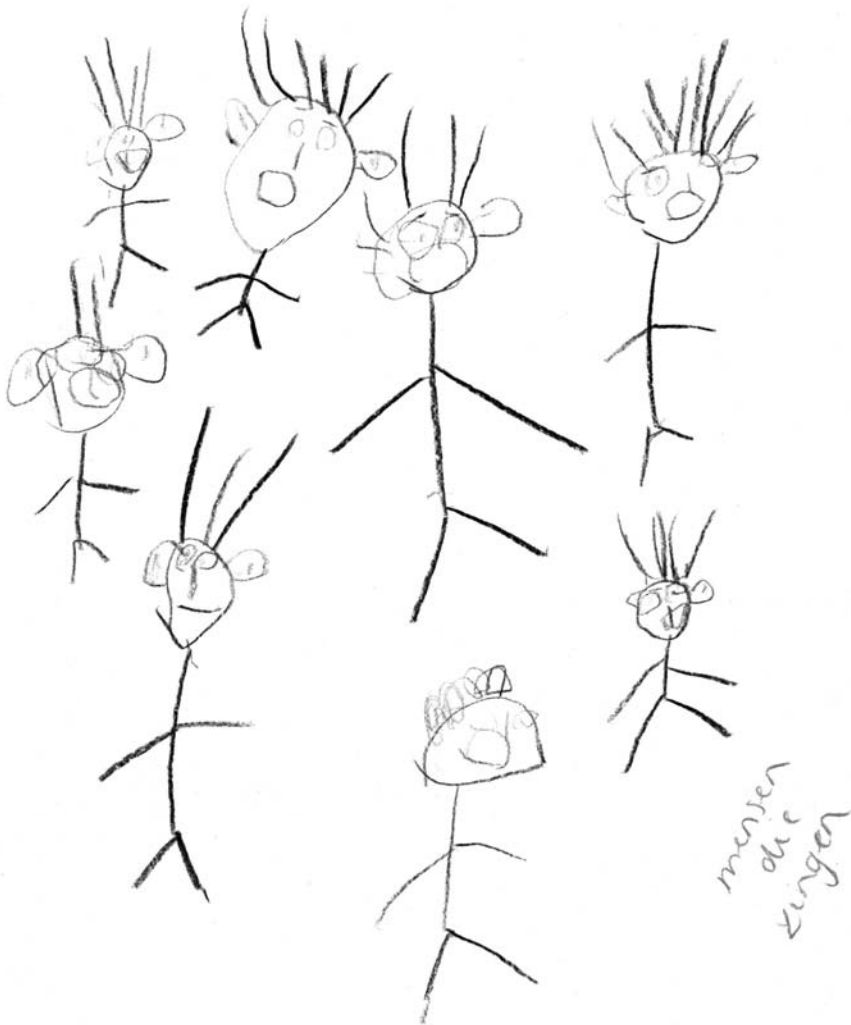
Figuur 1.11

Evert is nog maar net op school. Hij is vier jaar geworden. Hij heeft een gedeelte van een muzikwinkel getekend en vertelt me: 'Hier, achter de tafel staan de trommels. Die hebben ze al verkocht, die komen ze straks ophalen.'

Evert brengt me met zijn tekening op een idee: we zouden een muziekwinkel kunnen maken in de klas. Voordat een instrument verkocht wordt, moet eerst de klank worden beluisterd en misschien zelfs vergeleken. Een muziekwinkel geeft mogelijkheden tot klankonderzoek, maar ook tot reken- en schrijfactiviteiten. Daar hangen bijvoorbeeld prijskaartjes aan de instrumenten en de instrumenten zijn gerangschikt en moeten worden betaald. Ook kunnen er folders en posters van instrumenten worden gemaakt.

Figuur 1.12

In mijn hele groep is maar één kind dat denkt aan zingen bij het woord 'muziek'. En dat terwijl ik regelmatig liedjes met de kinderen zing! Waarom zou die ene getekende zanger toch zijn mond dicht hebben?

Plannen worden concreet

Het grootste gedeelte van mijn groep heeft al een aantal malen de opbouw van een thema meegemaakt. De kinderen weten dat ze zelf actief mogen meedenken over de inrichting van de klas.

Vanuit mijn eigen voorbereidingsplannen én vanuit de ideeën die de kinderen mij gaven via hun tekeningen denk ik nu aan de inrichting van de volgende hoeken:

- *Een repetitieruimte.* Hier kunnen nieuwe muziekstukken bedacht en geoefend gaan worden. De ‘muzikanten’ kunnen daar experimenteren en samsenspielen. Ik heb een poosje getwijfeld of we deze hoek beter op de gang konden maken. Musiceren doe je tenslotte vanuit stilte. Als er even een rust moet vallen, moet het in mijn ogen ook stil zijn. Dat kan wel op de gang, maar niet echt in de klas. Ik weet ook niet of het me wel zal bevalen; steeds het geluid van instrumenten in de klas. Het lijkt me goed om de muziekhoek niet elk moment van de dag open te stellen. Daar ga ik over nadenken.
- *Een muziekwinkel.* Met dank aan de vierjarige Evert voor het idee (zie figuur 1.11). Voor de inrichting van de muziekwinkel hebben we een toonbank nodig, een kassa, prijskaartjes enzovoort.
- *Een componistenkamer.* Ook de componistenkamer staat op mijn verlanglijstje. Daar kan namelijk klankonderzoek plaatsvinden. Er komt een cassette recorder met microfoon waarmee ze hun eigen stemmen kunnen opnemen. En ik ben van plan er regelmatig een nieuw setje instrumenten neer te leggen. Wie weet leg ik er in de loop van het thema ook nog grote vellen papier waarop ze hun zelf gevonden klanken kunnen vastleggen.
- *Een leeshoek.* De leeshoek met prentenboeken over muziek, naslagwerken en verschillende partituren zullen we naast de componistenhoek inrichten. Dat lijkt me het meest logisch. Ik besluit eerst in overleg te treden met de kinderen, voordat we echt gaan inrichten.

Tussenvraag 1.3

De leerkracht kan nu haar eerder ingevulde themaweb aanvullen met de ideeën van de kinderen. Zo krijgt zij een overzicht over de activiteiten die gaan plaatsvinden en over de inhouden die aan bod zullen komen. Probeer zelf eens het themaweb in te vullen. Betrek daarbij je eigen plannen en de plannen van deze leerlingen. Je basis daarbij is figuur 1.5.

In de kring bespreken we een aantal van mijn plannen. De meeste kinderen worden steeds enthousiaster. Het lijkt ons het beste dat iedereen vanaf vanmiddag op zoek gaat naar muziekinstrumenten. Daarna gebruiken we de ‘kringtijd’ om te onderzoeken welke geluiden we met ons eigen lijf kunnen maken. We kiezen nu niet voor stemgeluiden, maar voor alle andere geluiden. We stampen en schuiven met de voeten, beluisteren verschillende tikkende en stampende schoenen, klappen, wrijven met de handen en tikken met de vingers op de grond. Er worden steeds nieuwe mogelijkheden genoemd. We proberen alles samen uit. Zie de figuren 1.13 tot en met 1.17.

Figuur 1.13 **Handen over elkaar wrijven**

Figuur 1.14 **Tikken**

Figuur 1.15 **Vingerknip**

Figuur 1.16 **Op de borst slaan**

Figuur 1.17 **Wangen laten 'ploffen'**

Na de middagpauze komen de eerste instrumenten het lokaal binnen. We leggen ze allemaal in de kring en ik leg onmiddellijk een probleem op het bord van de kinderen.

Tussenvraag 1.4

Er komen steeds meer instrumenten de klas in. Dat brengt niet alleen nieuwe mogelijkheden maar ook wat organisatorische problemen met zich mee. Welke problemen verwacht jij? Hoe zou je die problemen proberen op te lossen?

- Leerkracht: Er zijn erg veel instrumenten meegenomen. Het lijkt me leuk als iedereen daar straks mee kan spelen. Maar dan ligt alles door elkaar. Hoe kunnen we onthouden van wie al die instrumenten zijn?
- Marc: O, dan schrijf ik mijn naam er wel op.
- Leerkracht: Hoe wil je dat doen?
- Marc: Met een stift
- Leerkracht: Maar dat krijg je er nooit meer af
- Marc: ...
- Eline: Het kan ook met stickers, juf
- Leerkracht: Dat lijkt me een goed idee; die kunnen er later ook weer afgehaald worden

Op kleine stukjes papier schrijf ik de namen van de kinderen die een instrument hebben meegenomen. Zij plakken ze met plakband op de onder- of achterkant van de instrumenten. De kinderen lijken nog geen onderscheid te maken tussen echte en speelgoedinstrumenten. Enkele collega's denken met ons mee en geven ons hun eigen instrument te leen. We hebben nu zelfs een grote gong, een snaretrom van een drumstel en een keyboard in de klas. De meeste kinderen willen ze onmiddellijk uitproberen. Duidelijk is dat er direct goede afspraken gemaakt moeten worden. Dat wat geleend is, zullen we onbeschadigd terug moeten geven. 'Wij moeten hier goed voor zorgen!' De wil is er absoluut, maar ik weet uit ervaring dat ik hier niet duidelijk genoeg over kan zijn. Voorlopig mogen de gong en de snaretrom nog niet gebruikt worden; die staan te pronken bij de thematafel. Voor het gebruik van de overige instrumenten stel ik samen met de kinderen een aantal regels op. We komen tot de volgende belangrijke afspraken:

- Instrumenten pakken we voorzichtig op en leggen we ook voorzichtig weer terug.
- Er wordt niet te hard op de instrumenten gespeeld.
- Instrumenten krijgen een vaste plaats.

Ik schrijf de regels op een groot vel, maak er enkele pictogrammen bij en neem me voor deze regels regelmatig in de kring te herhalen.

Het duurt niet lang of de instrumenten van de school worden ontdekt. Blijkbaar hebben we meer in huis dan ik had vermoed. We hebben kleine instrumenten als claves, triangels en xylofoons, maar ook templeblocks, een surdu en wat kleinere trommels. Eerlijk gezegd moet er wel het een en ander afgestoft worden, maar dat doen de kinderen met plezier.

Mario kan eigenlijk niet wachten. Hij zit te stuiten op zijn stoel en vertelt me dat hij graag samen met wat andere kinderen op de trommels wil spelen. Zelf heeft hij ook een trommel meegebracht van thuis. Maar hij wil op alle trommels spelen, in dié hoek want hij is drummer, zegt hij. Hij bedoelt de

nog in te richten repetitieruimte. En hij zou er graag ‘zo’n tafeltje waar je de muziek op kunt zetten’ bij hebben. Ik moet even doorvragen wat hij precies bedoelt met ‘tafeltje’, maar dat blijkt een muziekstandaard te zijn. Ik begrijp hem, met zo’n muziekstandaard lijkt het allemaal nog veel echter. Maar op dit moment heb ik dat niet voorhanden. We gaan vanaf morgen op zoek is de afspraak.

Mario mag, samen met twee andere kinderen de repetitieruimte gaan inrichten met trommels. Maar voordat ze dat gaan doen zet ik eerst een paar verschillende trommels in de kring.

Om de beurt mogen ze een instrument kiezen en erop spelen. We luisteren naar de klank van elke trommel en proberen of het instrument ook op andere manieren bespeeld kan worden. We voelen welke stok het zachtst is en luisteren of die ook het meest zacht kan spelen. Zie figuur 1.18 tot en met 1.20.

Figuur 1.18 Voelen aan verschillende stokken

‘Hoe klinkt geritsel van een slang in de bosjes?’ De stokken wrijven over het trommelvel. Er worden brushes bij gepakt; er komen steeds meer slangen in de bosjes. De kinderen in de kring wrijven met hun handen mee.

Figuur 1.19 Geritsel van slangen in de bosjes

‘Hoe klinken de donderslagen van het onweer?’ Ze schrikken en lachen als reactie op het geluid van de surdu.

Figuur 1.20 Soms klinkt het erg hard

‘Hoe klinkt een gemene heks?’ De nagels gaan over het vel. De ogen, de monden en soms ook het hele lichaam lijken mee te gaan doen. De kinderen zijn hier vrijer in dan ik. Ik voel me wat houderig, maar doe mijn best dat te verbergen. Toch blijf ik vragen om meer: hoe meer verschillende klankmogelijkheden, hoe beter. De bedoeling van dit thema is tenslotte ook dat de kinderen meer expressief durven te zijn. Daarvoor moet geëxperimenteerd wor-

den: met de stem en op instrumenten. Daarvoor moet ik blijven doorvragen en blijven aanmoedigen, denk ik. Er wordt zelfs ontdekt dat je met de achterkant van de stok tegen de zijkant van de trommel kan slaan. Het wordt bijna een sport om nóg meer mogelijkheden te ontdekken.

Na zo'n kwartier intensief werk lijkt het mij genoeg voor vandaag. Mario mag, samen met twee maatjes, beginnen met de inrichting van de repetitieruimte. De drie drummers gaan aan de slag!

Muziekwinkel

Twee tafels worden tegen elkaar geschoven. Voor de sfeer doen we er een blauw kleed over. Daarop komt een stevige houten bak. Zo hebben we een stevig en rustig uitzijnde tafel waarop de kleine instrumenten uit de muziekwinkel tentoongesteld kunnen worden. De grotere instrumenten als het keyboard en de gong zet ik tegen de andere muur. Een klein open kastje gaan we gebruiken om de speelgoedkassa op te zetten. Daar kan worden afgerekend (zie figuur 1.21). Boven de ingang hangen we een bord: 'Muziekwinkel' is er met grote letters opgeschreven.

Figuur 1.21 Klant en verkoper in de muziekwinkel

Het lijkt me aardig om folders in de winkel te hebben liggen. Daarmee kunnen de klanten straks aanwijzen wat zij willen bestellen en kunnen de verkopers opzoeken wat een instrument moet kosten. Daarom bel ik een muziekhandel op en vraag of ze de school enkele folders willen toesturen.

Die folders gebruiken we ook om een poster voor de winkel te maken. Er worden allerlei instrumenten uitgeknipt en op een groot stuk karton geplakt. Bram en Melaney willen graag de namen van de instrumenten erbij zetten. Omdat ze nog niet zo goed kunnen schrijven stel ik hen voor wat woorden na te stempelen. Zie figuur 1.22.

Figuur 1.22 Poster voor de muziekwinkel

Natuurlijk moeten er prijzen op de instrumenten staan. Dat is wat lastig; hoeveel kosten de instrumenten eigenlijk? De kinderen knippen van stroken papier kleine stukjes af en schrijven er hun eigen prijzen op. Ze schrijven ze na van de cijferkaarten. Het prijskaartje plakken ze met plakband op de instrumenten. Ze hebben nog geen flauw idee van de werkelijke bedragen, dat blijkt wel. Zie figuur 1.23.

Figuur 1.23 Prijskaartjes maken

Na een paar dagen is de winkel klaar om geopend te worden. Dat doen we 'officieel', met een klein feestje. Ik heb een 'bloemstukje' met een kaartje meegenomen. 'Van harte gefeliciteerd met de opening van de nieuwe muziekwinkel' staat erop. Het bloemstukje mag op de toonbank staan. De eerste verkoper en klanten kunnen aan de slag.

Het spel van klant en verkoper komt zelfs na een week of twee maar moeizaam op gang. Het lijkt erop of deze muziekwinkel eerder constructieve activiteiten oproept dan spel en klankonderzoek. Er is wel een etalage gemaakt voor de winkel, maar ik heb nog geen klant gezien. Daarom bespreek ik het rollenbord van een muziekwinkel in de kring. Zie paragraaf 2.8.4. Daarmee kunnen we de verschillende klanten en hun wensen bespreken. We bedenken samen wat de verkoper kan doen om de klant tevreden te stellen. Daarvoor speel ik even de verkoper en Walid speelt de klant.

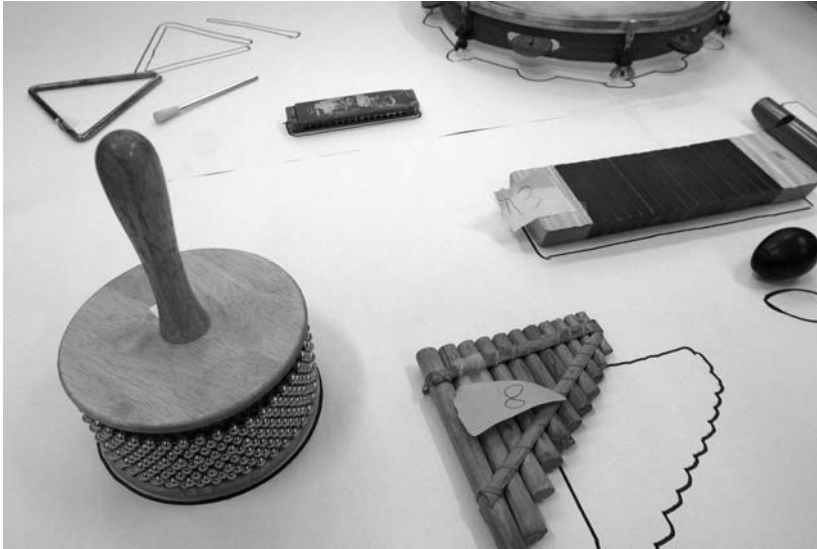
Verkoper: Dag meneer, wat wilt u kopen?
Walid: Ik wil graag een eh ... zo één.
Verkoper: Oh ja, u wilt graag een accordeon kopen?
Walid: Ja, die bedoel ik.
Verkoper: Wilt u hem zelf eens proberen of zal ik er een stukje voor u op spelen?
Walid: Ik wil het zelf wel doen.
Verkoper: Alstublieft.

Walid speelt even op de speelgoedaccordeon. Daarna gaat het gesprek verder.

Verkoper: Wat vindt u ervan? Vindt u de klank mooi?
Walid: Ja.
Verkoper: Deze accordeon kost honderd euro.
Walid: Dat is goed.
Verkoper: Loopt u even mee naar de kassa?
.....

Dankzij het voorbeeld in de kring merk ik dat het spel in de winkel verbetert. Soms stap ik nog even als klant de winkel binnen en kom zelf iets kopen of bestellen. Het proberen van de instrumenten is erg in. De klanten schudden even hier, rammelen daar en leggen niet altijd alles weer netjes terug. Ondanks het enthousiasme van de kinderen merk ik na een aantal dagen dat het een rommeltje wordt in de muziekwinkel. De instrumenten liggen door elkaar en de stokken zijn niet meer te vinden. Wie er uiteindelijk op het idee kwam om papier op de tafels te leggen weet ik nu niet meer. Maar de getekende omtrekken van de instrumenten en de stokken zorgen er wel voor dat alles ongelooflijk netjes op z'n plaats blijft liggen. Het is onmiddellijk duidelijk waar alles hoort te liggen en wat er kwijt is. Tegen sluitingstijd van de winkel kunnen de instrumenten die verkocht zijn weer aangevuld worden (ofwel: kan alles opgeruimd worden). Het blijkt een gouden zet te zijn geweest; de kinderen ruimen alles zelf op. Zie figuur 1.24.

Naast de muziekwinkel is een cd-winkel ontstaan, omdat steeds meer kinderen mooie muziek van thuis gingen meenemen. De cd's lagen in het begin erg door elkaar. Nu zijn er drie bakken gemaakt van karton. In de eerste bak zitten cd's met 'opa- en omamuziek'. In de tweede zit 'muziek voor vaders en moeders' en in de derde is 'feestmuziek voor kinderen' te vinden. De indeling is gemaakt door de kinderen zelf.

Met behulp van een cd-speler, een verdeelkastje en drie koptelefoons kunnen de kinderen hier rustig naar muziek luisteren.

Vooraf bij meisjes is deze hoek populair om er muziek te kiezen om er daarna op te dansen. Daarnaast blijkt dit ook een plekje te zijn waar een kind zich rustig terug kan trekken. Soms wordt er een rollenspel gespeeld zoals in de muziekwinkel. Dan komt een klant met een plan in het hoofd, want ze weten vaak tevoren al wat ze willen kopen. De verkoper geeft dan tips waarna de klant de cd's beluistert en een keuze voor de koop maakt, net zoals in een echte cd-winkel kan gebeuren.

Repetitieruimte

Ik heb ervoor gekozen de repetitieruimte in een hoek in de klas te maken. Zo kan ik er nog wat zicht op houden en storen we andere groepen minder. Het is niet echt een aangeklede ruimte zoals de muziekwinkel, maar met de verzameling trommels is het aantrekkelijk genoeg. Er is wel een afspraak gemaakt: in de repetitieruimte mag je muziekstukken bedenken. Een van die stukken mag na de speeltijd in de kring, dus aan de andere kinderen, worden opgevoerd.

De muziekstukjes die de kinderen bedenken zijn simpel en lijken eerder gericht op het verkennen van de mogelijkheden van de instrumenten dan op muziek. Vaak is er weinig sprake van samenspel. Het onderzoeken van de klankmogelijkheden lijkt mij heel zinvol, het je leren uitleven op instrumenten of de stem ook, maar daarbij moet het niet blijven. Ik wil de kinderen graag stimuleren zich verder muzikaal te ontwikkelen, zich te leren uiten door middel van muziek. Maar ik mis een kader; welke kant kan ik de kinderen opsturen? Wat mag ik van jonge kinderen verwachten? Hoe verloopt zo'n muzikaal ontwikkelingsproces?

In de kring laten de kinderen aardige flarden van onderzoek horen. Op één moment was ik blij verrast. De stille Aron liet zien dat hij buiten de school al goed had geobserveerd; hij vertelde dat ze besloten hadden pas te beginnen met spelen wanneer hij met zijn stokken tegen elkaar geslagen had. 'Eén - twee - één twee drie vier' telde hij. Daarna begonnen de andere kinderen te spelen. Hij had dat gezien bij de band van zijn vader. 'Zó doen ze dat', vertelde hij. En dat is zo. Zie figuur 1.25.

Figuur 1.25 Aron telt af

Het presenteren van dit soort onderzoek heeft absoluut effect op de muziekactiviteiten van de andere kinderen. Zij leren ervan; ze kijken de kunst af en proberen bijna altijd datgene uit wat een ander kind heeft voorgedaan in de kring. Een ander voordeel van het presenteren in de kring is dat we gaan proberen te verwoorden wat we gehoord hebben. Daarmee worden we ons meer bewust van wat gespeeld is.

Het zou zo mooi zijn als de kinderen zover zouden komen dat zij plannen zouden bedenken: Hoe willen ze dat hun muziekstuk klinkt? Welke sfeer ze willen verklanken? Misschien kan later ook bedacht worden hoe het opgebouwd gaat worden. Daarvoor kan ik ze allerlei vragen stellen als: Wie begint? Hoe speelt de eerste? Wie mag daarna? Spelen er ook wel eens instrumenten samen? Kunnen de instrumenten met elkaar praten; eerst speelt de een, daarna de ander?

De repetitieruimte is erg in trek. Soms word ik gek van het geluid. Dat valt me tegen. Er zijn beperkte openingstijden, maar daarmee is het probleem nog niet geheel opgelost. Er wordt regelmatig te hard gespeeld. Ik wil de kinderen graag uitdagen tot nieuwe en andere ervaringen, ze uitdagen tot samen muziek maken, tot het bedenken van korte muziekstukjes.

De eerste stap die ik daarvoor neem is het bespreken en proberen van andere instrumenten dan trommels. Daarvoor vraag ik de kinderen in de kring te gaan zitten. Uit de muziekwinkel heb ik een aantal instrumenten gepakt. Die liggen op de grond in de kring.

‘Zijn er instrumenten die goed bij elkaar passen?’, vraag ik. Dat blijkt een gemakkelijke vraag: ‘Ja hoor, dié zijn rond en dié zijn ook rond’. Ook hoor ik: ‘Die is bruin én die is bruin’. Dat is inderdaad een mogelijke indeling, maar zo’n indeling bedoelde ik helemaal niet. Mijn vraag leidt tot allerlei mogelijke indelingen, vooral op uiterlijke kenmerken. Maar ik beoog een indeling naar klank zodat het sorteren luisterend gebeurt. Daarom vraag ik: ‘Welke instrumenten passen zó goed bij elkaar dat je daar graag eens een muziekstuk mee zou willen spelen?’ De kinderen geven graag antwoord maar proberen nog liever de instrumenten uit. Ze vinden het erg moeilijk naar elkaar te luisteren; het liefst zijn ze steeds zelf bezig. Ze experimenteren en hebben steeds minder oog en oor voor elkaar. Ik probeer de regels vast te houden: om de beurt spelen, luisteren naar elkaar en meedenken. Als we lang genoeg stil hebben gestaan bij een instrument, kiezen we bij welke andere instrumenten het gelegd wordt. Mij gaat het dus niet om een indeling naar soort of naar grootte; het gaat me erom dat de luisterhouding en fantasie van de kinderen geprikkeld wordt.

Deze kringactiviteit vind ik niet geheel mislukt, maar tevreden ben ik er ook niet over. Ik vind het lastig om op de antwoorden van kinderen te reageren. Ik merk dat ik een vraag heb gesteld waarop elk antwoord goed lijkt. En de vraag is te technisch. Misschien moet ik het anders aanpakken.

Tussenvraag 1.5

De leerkracht merkt dat de kinderen voornamelijk hard spelen op de trommels. Zij wil de kinderen uitdagen tot het samen musiceren, luisteren naar elkaar en het bedenken van korte muziekstukjes. Op welke manier zou jij dat als leerkracht doen? Beschrijf een aantal mogelijkheden.

Dat gebeurt aan het einde van de volgende ochtend. De twee kinderen die in de winkel aan het verkopen waren mogen nog even in de winkel blijven. Uit de verkleedhoek pak ik een jasje en trek dat aan. Ik stap de winkel binnen en spreek een van de verkopers aan.

- Klant: Dag mevrouw, kunt u mij helpen?
Verkoopster: Ja hoor.
Klant: Ik ben op zoek naar een muziekinstrument waarmee ik hele mooie, zachte muziek kan maken. Ik wil geluiden kunnen maken die passen bij een hele mooie droom. Ik droomde dat ik in De Efteling was en de hele dag tussen de elfjes en trollen van de Droomvlucht mocht spelen. Ik mocht met ze schommelen en met mijn voeten in het water wiebelen. Ik kon zelfs vliegen! Verkoopt u een muziekinstrument waarvan het geluid past bij de Droomvlucht?
Verkoopster: (Ze denkt eerst diep na en zegt dan:) Vindt u dit goed (ze laat een xylofoon zien)?
Klant: Ik weet het niet; ik moet hem eerst horen.
Verkoopster: Dat mag wel.
Klant: (Probeert enkele klanken uit en zegt:) Het klinkt wel mooi, maar ik wil graag hele lange tonen kunnen maken. En deze klinken zo kort.
Verkoopster: (Kijkt rond in haar winkel.)

De andere verkoopster komt met twee instrumenten naar de toonbank gelopen. Een triangel en een tamboerijn. De klant probeert beide instrumenten en zegt: 'Die vind ik mooi, hoe heet dat instrument? 'Een eh...'
'Triangel', wordt geroepen vanuit de kring. 'Is die triangel duur?' 'Nee hoor, u mag hem hebben', zegt de vriendelijke verkoopster.

Ik trek mijn jasje uit en vraag aan twee kinderen uit de kring of zij ook een instrument in de winkel willen gaan kopen. Het moet een instrument zijn dat bij mijn muziekstuk over de Droomvlucht past.

Het gesprek in de winkel is duidelijk korter dan dat van mij, maar het resultaat mag er zijn: nu hebben we een klokkenspel, een triangel en een bellenkrans. Ik vraag wie er die middag in de repetitieruimte een droommuziekstuk wil maken met deze instrumenten. 'Dan moeten de trommels weer terug in de winkel', zegt een van de drummers. 'Mogen er nog meer droominstrumenten bij?', vraagt een ander kind. Het wordt geregeld. 's Middags klinken er heerlijke, zachte klanken vanuit de repetitieruimte.

We kunnen het onderzoek van klankmogelijkheden ook aan een verhaal of een sfeer koppelen. Daarmee kunnen we alle kanten op, want er zijn veel verhaaltjes te bedenken. Bij het verhaal kiezen de kinderen de instrumenten. Zo zijn de trommels even uit beeld en komen heel andere instrumenten tevoorschijn.

Boeken met noten

Harry, onze vakleerkracht, is in de klas geweest. Ik heb hem van tevoren gevraagd tijdelijk af te zien van zijn wekelijkse muziekles. In plaats daarvan wil ik graag ondersteuning bij ons muzikale thema. Hij heeft gekeken, is verkoper geweest in de muziekwinkel en heeft als klant een gitaarkoffer gekocht. Daarna heeft hij op zijn gitaar een poosje in de repetitieruimte geoefend. De kinderen die daar bezig waren werden er stil van. Na iets wat meer op een uitvoering dan op een repetitie leek vroeg hij de drie kinderen om mee te spelen. Hij gaf aanwijzingen en leek wel een echte bandleider. De kinderen waren gefascineerd en heel enthousiast. Meestal geeft Harry les vanuit een lied. Dit instrumentale spel kwam op de kinderen over als iets heel nieuws. Toen we na schooltijd met z'n tweeën deze activiteiten bespraken, kreeg ik als tip de kinderen meer aan te sporen tot het vastleggen van hun eigen muziekstukken. Harry vertelde:

'Op het moment dat ik in de repetitieruimte kwam waren Chris, Céline en Jeanine aan het spelen. Zij hadden een waterfluitje, een rasp en een mondharmonica gekozen uit de muziekwinkel. Toen ik ze observeerde terwijl ze mij niet zagen, waren ze de instrumenten vooral lekker zelf aan het proberen en leek er geen muziek te ontstaan. Ik heb hen gezegd dat ik volgende week terugkom en dan graag van hen hoor wat ze samen hebben bedacht. Dat leek uitdaging genoeg te zijn. Even later vroeg ik hoe ze hun afspraken zouden kunnen onthouden en of het niet handig zou zijn als ze iets op zouden schrijven.'

Van Harry kreeg ik de tip de kinderen eerst hun eigen notatie te laten ontdekken. Daarna zou ik weer in een kringactiviteit wat verschillende partituren kunnen laten zien. Met dat materiaal uit 'de echte muziekwereld' zouden zij hun muziekstukjes verder vorm kunnen geven. Hij daagde mij uit zelf maar eens op zoek te gaan naar verschillende manieren van noteren van muziek.

Die uitdaging heb ik aangenomen. Ik ben het afgelopen weekend naar de bibliotheek geweest en heb daar geneusd tussen allerlei 'boeken met noten'. Een klein aantal heb ik meegenomen en die liggen nu, gesloten, midden in de kring. Mijn bedoeling is de boeken met de kinderen te bekijken. Er zit één heel feestelijk boek bij dat ik heb gekregen van vakleerkracht Harry, die tevens dirigent is. Het boek is met twee strikjes aan de zijkant dichtgebonden en belooft nogal wat. Dat boek wil ik nog even bewaren en zal ik later introduceren.

We beginnen met het bekijken van een boekje waarin kinderliedjes genoteerd staan; *Liedjes zien en zingen* heet het. Het aardige van dit boekje is dat er behalve noten en tekst ook tekeningen in staan die de tekst van het lied verbeelden. Zo kunnen we raden welk lied er genoteerd staat, zonder dat we noten kunnen lezen.

Ruud begint als eerste te zingen. Hij zet het liedje 'Wij maken een kringetje' in en binnen een mum van tijd staan we in een kring en zingt iedereen mee. Zo raden en zingen we de liedjes die we direct herkennen. Wat me steeds weer opvalt is dat de kinderen bijna vanzelf de tekst uitbeelden met het lijf. Stilzitten is er amper bij. De liedjes die niet geraden worden, blijken we ook echt niet te kennen.

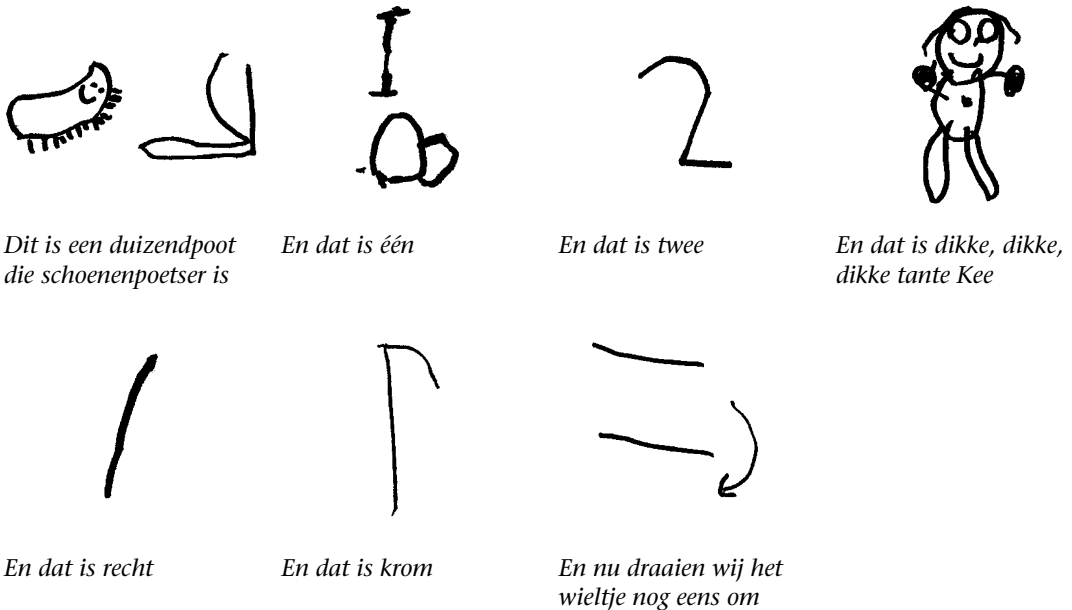
Ik leg uit hoe dit boek in elkaar zit; op de linkerbladzijde staan de noten en de tekst, de woorden van het lied. Op de rechterbladzijde staat het lied uitgetekend voor iedereen die nog geen noten of woorden kan lezen. Zie figuur 1.26.

Figuur 1.26 Links de noten en de tekst, rechts het lied uitgetekend

Wanneer we het lied ‘In de maneschijs’ bekijken en zingen lijkt het erop dat dat lied maar voor de helft is uitgetekend. Wij kennen het lied ‘In de maneschijs’ helemaal, dus stel ik voor het samen af te tekenen. We pakken een groot vel en leggen dat in het midden van de kring. We denken goed na over de tekst en hoe die in stukjes getekend zou kunnen worden; net zoals het lied ‘Tien kleine visjes’ een aantal weken geleden is uitgetekend. Uiteindelijk komt ons vel papier er zo uit te zien (zie figuur 1.27):

Figuur 1.27 In de maneschijs

Een aantal kinderen is juist erg nieuwsgierig naar de onbekende liedjes. ‘Hoe zou het kunnen klinken?’, vraag ik ze. Daarmee probeer ik de kinderen te stimuleren zelf een melodie en een tekst te verzinnen. Het hoeft niet rijmend, het hoeft niet perfect; het gaat erom ze uit te dagen tot creativiteit. Dat gaat niet zo gemakkelijk met z’n allen in de kring. Daarom stel ik voor dit boek in de componistenhoek te leggen. Ieder kind dat er graag naar wil kijken, uit wil zingen of over wil tekenen kan dat daar zelf doen.

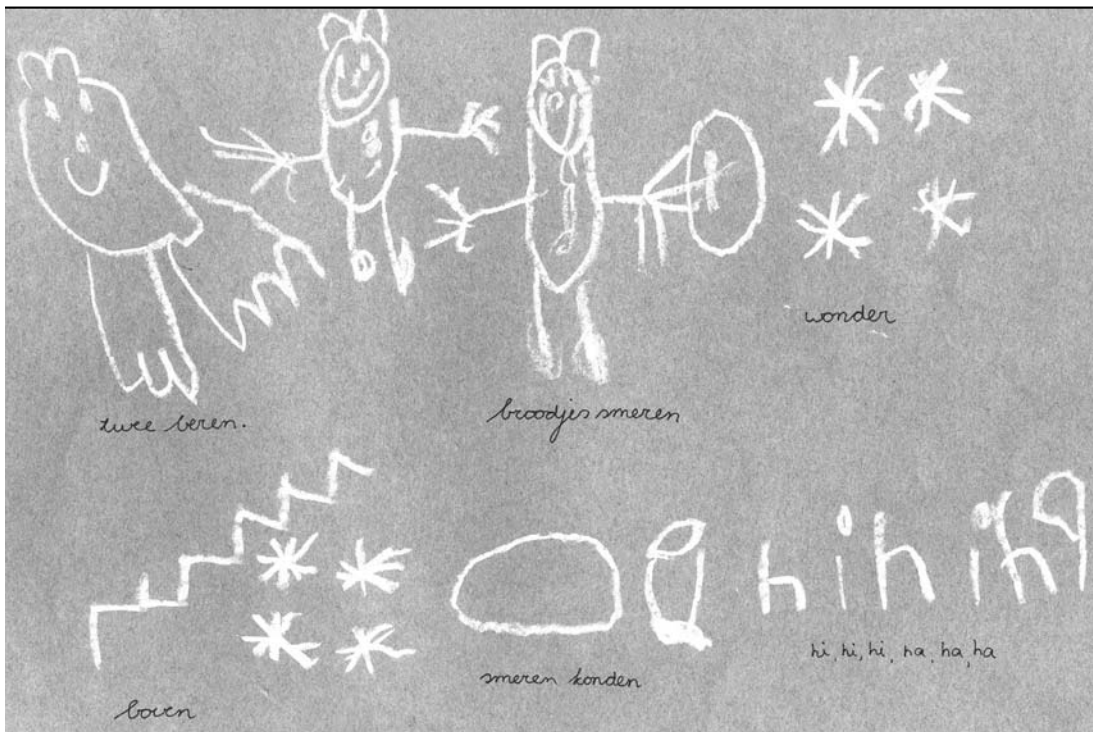
We hebben een echte doordenker in de klas. Hij heeft goed zitten luisteren en komt met de stelling dat op die (linker)bladzijde met noten toch echt niet hetzelfde lied kan staan als op de bladzijde ernaast. Het lied dat in tekeningen is uitgetekend moet volgens hem veel langer duren dan de andere bladzijde met noten.

Ik moet even doorvragen om te weten te komen wat hij precies bedoelt. ‘Dat liedje met die noten is veel korter’, zegt hij. Dat klopt. De rechterbladzijde staat vol met tekeningen en op de linkerbladzijde lijkt veel minder te staan. ‘Kijk maar of het te kort is’, zeg ik tegen hem. Ik wijs de noten stuk voor stuk aan terwijl ik het lied zing. Hij kijkt mee en knikt tevreden wanneer hij ziet dat de noten ‘op’ zijn wanneer het lied helemaal gezongen is.

Verder dan dat blijkt ik niet te komen. De kring heeft al lang genoeg geduurd; het wordt tijd voor andere dingen. Het boek leg ik in de componistenhoek. Voorlopig is die hoek dus een lees- en zanghoekje. In die hoek wordt niet alleen gelezen en gezongen, maar er wordt ook steeds vaker getekend. Een aantal kinderen lijkt zich steeds meer bewust te worden van de inhoud van de tekst van liedjes en probeert die te tekenen zoals in het besproken boekje.

Jeanine (oudste kleuter) verveelt zich. Ze heeft even in de muzikwinkel gespeeld, maar kan daar haar draai niet vinden. Ik vraag haar welk liedje zij goed kent. Ze moet even nadenken en zegt dan zachtjes 'Ik zag twee beren'. Ik vraag haar of ze dat voor mij wil uittekenen, zodat ik het met haar mee kan zingen. Ze gaat met krijt aan de slag. Ondertussen denk ik in stilte met haar mee. 'Hoe teken je een wonder?' Zie figuur 1.28.

Figuur 1.28 **Wonder-tekening**

Louise is aangestoken door Jeanine. Zij gaat 'Vader Jacob' uittekenen. Ze is zich ervan bewust dat elke zin tweemaal gezongen wordt en tekent alles dus ook tweemaal. Als ze naar mij toekomt vraagt ze mij hoe je 'bim bam bom' moet schrijven. Ik schrijf het voor op een los blaadje, dan kan ze het zelf nashrijven op haar eigen tekening. Vanuit mijn ooghoeken zie ik dat ze dat niet zomaar doet. Ze zit een hele poos rond te kijken maar schrijft niets na. Ik heb geen tijd om haar nogmaals te helpen; nu moet ik mijn aandacht weer aan andere kinderen geven.

Later blijkt dat dat helemaal niet erg was. Als ik uiteindelijk weer bij haar terugkom zie ik dit (zie figuur 1.29):

‘Kijk juf, “bim bam bom” zing je niet de hele tijd hetzelfde. Ik heb het zó opgeschreven’.

Wat geweldig! Ze heeft nagedacht over de toonhoogte waarop je ‘bim bam bom’ zingt. Niet dat het al klopt, maar haar denkproces is prachtig! Hoe kan ik haar de echte toonhoogte laten uitvinden?

En daar blijft het niet bij; Maxime wil zelf gaan vouwen. ‘Wat wil je dan maken?’, vraag ik haar? ‘Een bootje; ik wil een boot vouwen van een geel vouwblaadje.’ Ik vraag haar waarom ze dat zo graag wil. ‘Dat zeg ik niet, want dan kunnen jullie het niet meer raden’, zegt ze. Haar plan gaat zelfs verder; ze wil het aan het einde van de ochtend in de kring laten zien en dan moeten de kinderen raden welk lied erbij hoort.

‘Prachtplan, Maxime’, zeg ik.

De kinderen in de kring raden niet direct het lied dat Maxime in haar hoofd heeft. Ze wordt er een beetje boos van zelfs. Ik vind het grappig te merken dat er eigenlijk aardig wat liedjes zijn die gaan over een boot, zoals ‘Schuitje varen, theetje drinken’, ‘t Schip moet zeilen, scheepje ligt aan wal’ en ‘Varen, varen, over de baren’. Allemaal niet goed, volgens Maxime. ‘Schipper mag ik overvaren’ moest het zijn.

De activiteiten van de kinderen in de componistenhoek vind ik erg zinvol. Het is grappig om kinderen liedjes te horen zingen die ze zelf bedenken aan de hand van de plaatjes. Sommige kinderen zijn sterk in het verzinnen van melodieën, anderen lijken te kunnen rijmen op bestaande melodietjes; ‘t is wonderlijk wat daar gebeurt. Echt jammer dat ik daar nog geen cassetterecorder bij de hand heb, dan had ik het kunnen opnemen.

Toch kan ik me na vier dagen niet meer bedwingen en leg de partituren, het boek met de strikjes, nog voordat de kinderen in de klas zijn, in de componistenkamer. Adelio is de gelukkige die het vindt. Hij opent het boek en roept daarna mij erbij. Er komen meer kinderen omheen staan, vooral oudste kleuters.

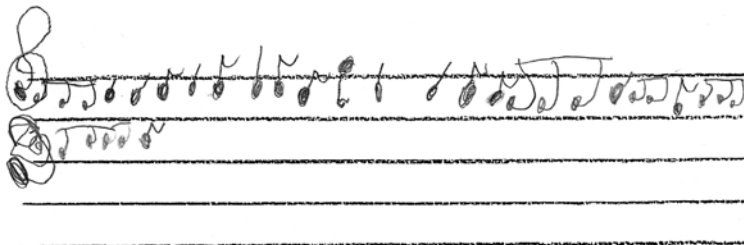
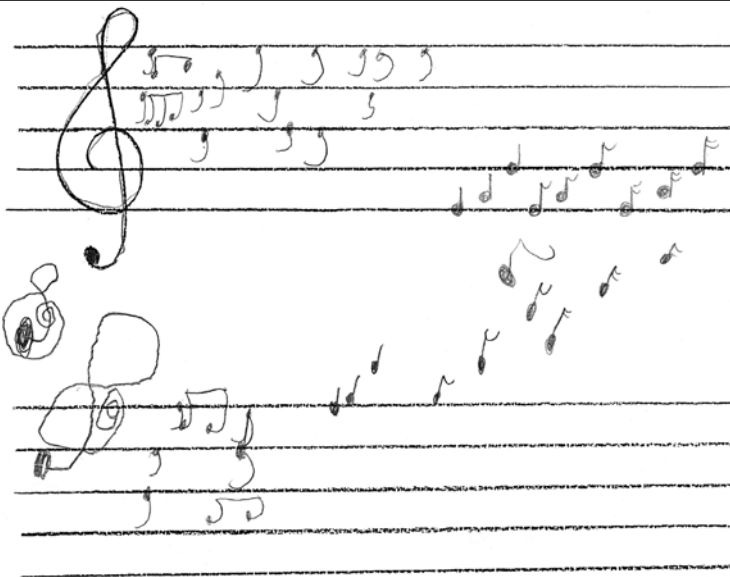
We verbazen ons hoeveel aparte ‘boekjes’ in het grote boek zitten. We kijken wat er allemaal op zo’n blad staat. De kinderen snappen amper dat er zoveel noten op één bladzijde geschreven kunnen worden. We ontdekken dat er één partituur is waarop partijen voor alle instrumenten staan en afzonderlijke partituren voor de violen, de altviolen, de celli enzovoort. De eerste blijkt voor de dirigent te zijn. Er zijn veel instrumenten waarvan de kinderen de

naam nog nooit gehoord hebben. Wat me verbaast is dat niemand vraagt hoe dit nou moet klinken. Grappig, want ik ben lang op zoek geweest naar de bijpassende cd. Bart vraagt zich wel af hoe lang het duurt voordat ál die noten gespeeld zijn. 'Wel drie dagen, denk ik', zegt hij. Het wordt een spelletje: Wie biedt meer? 'Nee, vijf dagen', 'Wel honderd'. Hét moment dus om mijn cd tevoorschijn te toveren en te gaan luisteren naar de muziek. Ik vind het zelf jammer dat ik de noten niet kan volgen terwijl de muziek klinkt, maar de kinderen schijnen daar absoluut geen last van te hebben. 'Zo kort maar?' is de eerste reactie. Maar ze zijn toch wel onder de indruk.

Voor de kinderen wordt het duidelijk dat in de componistenhoek ook echte noten opgeschreven kunnen worden. Voorlopig laat ik het daarbij, al zou het mooi zijn de speurtocht van een echte componist eens van dichterbij te bestuderen. Hoe vindt hij zijn klanken? Moet hij daarvoor veel proberen? Hoe doet hij dat?

Er worden nu minder concrete tekeningen gemaakt; er worden voornamelijk muzieknoten getekend in de componistenhoek. Liefst erg veel noten op één bladzijde. Zie figuur 1.30.

Figuur 1.30 **Veel noten**

Op donderdag komt Harry weer. De reguliere muziekles gaat hij gebruiken om mij de beginselen van het dirigeren bij te brengen.

De kinderen kijken even de kat uit de boom, maar begrijpen al snel wat bedoeld wordt met het begrip 'dirigeren'. De dirigent is 'de baas van het hele spul'. Ik krijg in de gaten dat ik erg duidelijk moet zijn in mijn gebaren en mimiek, wat nog niet altijd even gemakkelijk is. Vooral een duidelijk stopteken zit er bij mij nog niet in. De kinderen spelen ijverig voor 'orkest'; eerst enkel klappend, later breiden we de geluiden uit met allerlei 'eigen slagwerk'. Er wordt gewreven, getikt, geschoven met de voeten, geklakt met de tong en gefloten. Er worden nog meer geluiden bedacht dan de allereerste keer dat we op zoek gingen naar lichaamsgeluiden (zie figuur 1.13 tot en met 1.17). De kinderen en ik zijn zo ingespannen bezig dat we de instrumenten in de klas even vergeten. Als dirigent moet ik elk gewenst geluid met gebaren voordoen. Ik krijg als opdracht zo weinig mogelijk te praten. De kinderen vinden de rol van dirigent heel interessant. Zij oefenen zelfs al mee. Daarom mag Babette het ook eens proberen. Ze krijgt nog wat tips mee: iedereen eerst goed aankijken en daarna pas beginnen. Haar lichaamstaal verradert dat ze het erg spannend vindt. Maar hoe langer zij mag laten zien wat de anderen moeten doen, hoe meer haar ogen gaan stralen. Van héél sterk naar héél zacht, plotselinge wendingen in dynamiek, dat vindt ze het leukst om te doen. De meeste kinderen willen de rol van dirigent wel eens proberen. Zie figuur 1.31.

Figuur 1.31 **Dirigent**

Daarna laat Harry een stuk van een dvd zien (*The art of conducting. Legendary Conductors of a golden era* 1997). We bekijken een dirigent tijdens een orkestrepetitie. Het gezicht van de dirigent is duidelijk in beeld. Aan zijn hele lijf kun je zien hoe hij het orkest wil laten spelen. Hij kijkt soms heel streng, dan weer erg lief. En de muziek gaat mee.

Harry heeft nog een ander plan. Hij vraagt me waar de partituren zijn. We vertellen trots dat we die al goed bestudeerd hebben. Hij vraagt wat we er al van weten. Ze vertellen over noten en over die streepjes (notenbalk). Bas beweert dat 'er altijd drie streepjes onder elkaar staan'. 'O ja?', vraagt Harry. 'Tel ze eens?' 'O nee, vijf'. Maar ze weten ook nog dat de dirigent alle partijen van alle instrumenten in zijn boekje heeft staan. En dat hij heel vaak zijn blad moet omslaan. Dan zet Harry de partituur van de dirigent op een muziekstandaard. De losse partituren deelt hij uit. Hij vertelt daarbij voor welk instrument de partituur geschreven is. Sommige instrumenten kennen de kinderen. Die wijzen ze op hun eigen posters uit de muziekwinkel aan. Er zijn ook onbekende instrumenten bij. Daarvan laat Harry een foto zien. We gaan het orkest naspelen. Harry is de dirigent; ik sta bij de cd-speler en de kinderen doen alsof ze op een instrument spelen. We luisteren niet alleen naar de muziek, de kinderen doen ook alsof ze de noten lezen, slaan af en toe een bladzijde om en geven met hun gebaren duidelijk aan of er snel of langzaam gespeeld wordt. En Harry maar dirigeren.

De vijftienveertig minuten vliegen om. Vanaf het prille begin van deze les is duidelijk dat de kinderen hiermee goed op verhaal zijn gebracht. Zelfs nu, na acht dagen, heeft de muziekles van de vakleerkracht nog zijn impact. Er hangen inmiddels al heel wat tekeningen van dirigenten in hun 'pinguïnpak' aan de muur. De kleding van de dirigent hebben we kunnen bewonderen in enkele boeken. Het zwarte colbert wordt heel vaak aangetrokken. Maar zelfs zonder kostuum worden al regelmatig afspraken gemaakt wie de dirigent mag zijn waarnaar iedereen luistert. De dirigent mag bedenken wie er solo speelt en wanneer het stuk eindigt. Kinderen oefenen en experimenteren zelfstandig in de repetitieruimte, maar overleggen nu ook duidelijk om samen te spelen.

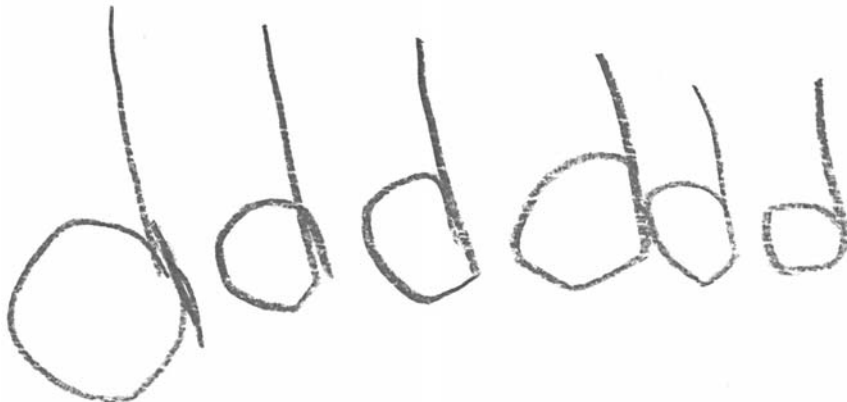
Het is niet zo dat er nu altijd een dirigent in de repetitieruimte gekozen wordt. Zo observeerde ik gisteren vier kinderen en zag een andere leider. Marc tikte af, net zoals Aron dat al eerder deed, door zijn twee stokken tegen elkaar te slaan. Ik vind het eigenlijk heel speciaal dat zoveel dominante kinderen ook de leiding uit handen leren geven. Dat is veel moeilijker dan de leiding nemen. Daar zit volgens mij een grote leerwinst.

De tweede, misschien wel grotere, winst van het bestuderen van de partituren zie ik in de producten van bijvoorbeeld Chris, Céline en Jeanine. Zij hebben een antwoord gevonden op de vraag van Harry: 'Hoe kun je je muziekstuk onthouden zodat je het mij volgende week kunt laten horen?' Ze hebben een gezamenlijke partituur gemaakt waarop staat welk kind welk instrument bespeelt én in welke volgorde dat gebeurt. Daarnaast heeft ieder kind een eigen partituur. Zie figuur 1.32 en 1.33.

Figuur 1.32 De gezamenlijke partituur van Céline, Chris en Jeanine

Figuur 1.33 De eigen partituur van Chris

De partituren staan op een muziekstandaard. De drie meiden spelen hun zelfbedachte muziekstuk. Het klinkt voor mij nog niet als muziek maar zij ervaren het wél zo. Chris kijkt op haar blad en speelt precies zoveel noten als zij heeft genoteerd. Jeanine leest niet, maar speelt op het afgesproken moment en Céline kijkt wel naar de partituur, maar speelt niet exact wat er staat. Zo is een duidelijk verschil in ontwikkelingsfase tussen de drie kinderen te zien wat betreft partituur lezen en spelen. De noten lijken een denkproces op gang te brengen maar houden ze wat af van het musiceren.

Harry geeft ze een compliment voor hun 'eerste muziekstuk', waarop Chris (oudste kleuter) hem hun plannen vertelt: 'Wij blijven altijd bij elkaar en gaan dan altijd muziek maken. En heel veel reizen want we vinden muziek zó mooi!' 'Dus jullie houden wel van muziek bedenken?', vraagt Harry. 'Kun je dan eens een liedje voor mij bedenken? Dan kom ik de volgende keer meespeelen op mijn gitaar. Je mag het zo mooi maken als je zelf wilt.' En daarmee hebben ze hun volgende uitdaging gevonden. Dit keer gaan ze niet aan de slag met de notatie, maar beginnen met het zoeken naar mooie en mooi klinkende instrumenten.

De activiteit met de dirigent is ook aanleiding geweest om te gaan bouwen. De tekening boven het bouwwerk is het plan dat van tevoren is uitgedacht. De weg naar de muziekschool toe en de muziekschool zelf zijn getekend. Op de bouwtafel is het resultaat te zien; de weg is gemaakt van stukjes zilverfolie. Zie figuur 1.34 en 1.35.

Figuur 1.34 Muziekschool en getekend bouwplan

Als je in de muziekschool kijkt, zie je een dirigent met dirigerestok en een koor van Playmobil-poppetjes. Ook is er van houten blokken een piano gemaakt; een superpiano waaraan enkele kinderen kunnen spelen.

Podium

Tijd om eens rustig achterover te leunen krijg ik amper. De kinderen komen steeds weer met nieuwe ideeën. De kring werd de afgelopen tijd regelmatig gebruikt om te laten horen wat er muzikaal gezien bedacht was in de repetitieuimte. De luisteraars voelden zich steeds meer ‘het publiek’. Achteraf gezien verbaast het me dan ook niet dat ze met een plan kwamen om een podium te maken, ofwel een theater. En nu hangen er dus gordijnen in de klas en is er een echte foyer ingericht waar het publiek voor en na een voorstelling bediend kan worden. Iedere dag gaan een paar kinderen aan de slag in de keuken van de foyer. Dan worden er kopjes, glazen, stukjes kaas en broodjes klaargemaakt. Het is geen echt voedsel, het is houten en plastic speelgoedvoedsel. Wat we niet konden vinden, hebben we gemaakt van papier. Het personeel is klaar met de voorbereidingen wanneer alles uitgestald staat op de tafels en in de rekken. Dan wordt de foyer geopend en kan het publiek binnenkomen.

Hooguit twee keer in de week is er een voorstelling. Als kinderen op willen treden moeten ze altijd met mij hun plannen bespreken. Ik zorg ervoor dat ik de muziekstukken (en ‘partituren’) gehoord en gezien heb voordat ze op het podium uitgevoerd worden. Zo voorkom ik te lange stukken en kan ik nog wat aanwijzingen geven. Er wordt nu ook veel gedanst. Er zijn zelfs kinderen die thuis oefenen en de kleding bedenken. De dansen zijn stevast op populaire muziek. Wanneer je goed kijkt, kun je ook goed zien dat een aantal kinderen eigenlijk heel goed naar de muziek heeft geluisterd. De bewegingen bij refreinen en coupletten zijn vaak herkenbaar. Zo is de vorm van de muziek terug te vinden in hun dansen. Ook videoclips blijken een grote inspiratiebron. Omdat de plannen voor de voorstelling met mij worden besproken, kunnen we in de dagen voor de uitvoering een programmaboekje maken. Dat maakt het allemaal nog veel echter.

Een van de leukste activiteiten voor de kinderen is het openen en sluiten van de gordijnen na iedere act.

Vóór elke voorstelling vraag ik de kinderen wie het leuk vindt om de artiesten aan te kondigen. Voorlopig zijn dat steeds dezelfde kinderen. Die fluister ik voor elke presentatie in wie er gaan optreden. Er is een microfoon gemaakt waardoor het allemaal wel heel echt lijkt. Ik wil hierbij niets forceren, maar zou het wel een grote winst vinden wanneer het clubje presentatoren zou uitbreiden. Het leren presenteren vind ik namelijk ook een belangrijk leerpunt op een basisschool.

Gasten in onze klas

De leerkracht van groep 7 vertelde me dat Marloes, een leerling uit zijn groep een spreekbeurt zou doen over de piano. Daarop vroeg ik hem of ze haar spreekbeurt ook voor ons zou willen doen. Dat wilde ze wel, maar daarvoor moesten wij naar de centrale hal komen want daar staat een oude piano. Marloes vertelde wat ingewikkelde dingen die mijn kinderen niet begrepen, maar liet ook zien dat de piano werkelijk een snaarinstrument is. We keken naar de hamertjes die bewogen terwijl zij de toetsen indrukte. Alle ogen waren gericht op dat ene instrument en dat meisje dat in de ogen van de kinderen al zo goed kon spelen. We bekeken ook de noten in haar pianoboek. Het viel ons op dat er af en toe met potlood cijfers boven de noten waren geschreven. Ik vroeg haar naar het waarom. Zij legde uit dat dat met de vingerzetting te maken heeft. Wij telden onze eigen vingers en probeerden de getallen erbij te onthouden. 1, 2, 3, 4, 5, te beginnen bij de duim. Het lijkt er nu op dat een aantal dingen zijn blijven hangen. Het bestuderen van de binnenkant van de piano heeft indruk gemaakt, evenals het muziekstuk dat zij al zo goed kon spelen én de vingerzetting. 'Pianisten' tekenen de laatste dagen noten met cijfers erboven en kijken bewuster naar de partituren die zij op het keyboard zetten.

Bijna aan het einde van ons thema 'Ik ben muzikant' hebben we nog een gast in de klas binnengehaald. Mijn buurman is als muzikant de klas in gekomen en heeft gespeeld op zijn contrabas.

Zo'n groot instrument moest natuurlijk eerst eens goed beluisterd worden. Hij speelde een kort muziekstuk en vertelde waarom hij de contrabas zo'n mooi instrument vindt om te bespelen. Hij vertelde hoe hij zijn stukken oefent, dat er soms dagen overheen gaan voordat hij een stukje kan spelen. Hij liet horen hoe hij oefent op een stuk dat voor hem nu nog iets te moeilijk is, maar dat hij heel graag wil leren spelen. Hij liet ons raden (met de ogen dicht) of hij zijn strijkstok gebruikte bij het bespelen van zijn contrabas of dat hij plukte aan de snaren. Daarna speelde hij een muziekstuk waarin beide speelmannieren door elkaar werden gebruikt.

Natuurlijk vroegen we hem ook of hij onze liedjes mee kon spelen. En zo musicerden we samen, contrabas en zang.

De eigen ontdekkingstocht werd niet vergeten. Er werd gevoeld hoe de klankkast trilt, geplukt aan de snaren en er mocht zelfs gestreken worden. Hier zag ik even dat het onderzoek gewoon doorging; strijken met een strijkstok doe je gebruikelijk boven de kam, maar hoe klinkt het eronder? Zie figuur 1.36 en 1.37.

Figuur 1.36 **Plukken aan de snaren**

Figuur 1.37 **Strijken onder de kam**

Tot slot maakten we een combinatie: de dirigent, de bespeler van de templeblocks, de contrabassist en de zangers zorgden samen voor een feestje. Zie figuur 1.38.

Afbouw van het thema

Om het thema af te ronden hebben we de ouders uitgenodigd om te komen luisteren en kijken naar een optreden op ons podium. We hebben ook wat tekeningen en partituren opgehangen, zodat het voor iedereen zichtbaar was wat we zoal gedaan hebben.

Dat werd gewaardeerd, zeker omdat de kinderen tijdens het thema hun werk niet altijd direct mee naar huis mochten nemen. Heel speciale tekeningen en muziekplannen heb ik bewaard voor het portfolio van de kinderen.

Zoals bij elk thema hebben we ook ditmaal rustig de tijd genomen om af te bouwen. Het is altijd jammer om dat wat met zoveel zorg is opgebouwd weer af te breken. Alles verdwijnt, geleende spullen gaan terug naar de eigenaars en eigen spullen gaan mee naar huis. Behalve dat het lokaal er verschrikkelijk leeg gaat uitzien, voelt het ook leeg. Ik vind het jammer dat het voorbij is, maar het is gelijktijdig ook genoeg zo. Ik heb gemerkt dat het moeilijk is om steeds geluid om je heen te hebben. Misschien was dat wel hetgene wat het meeste energie vroeg. We hebben duidelijke grenzen moeten afspreken wanneer het even extra rustig was in de groep. Want steeds muziek en geluid om je heen is niet prettig. Gelijktijdig heb ik gemerkt hoe waardevol het is om me te verdiepen in muzikale verkenningen en denkprocessen van individuele kinderen. Er zijn activiteiten die ik eigenlijk na dit thema zou willen vasthouden. Zoals het maken van eigen liedjesboeken en het zingen uit liedjesboeken van andere kinderen. Dat kan gemakkelijk in de leeshoek.

We sluiten de dag met een gesprek in de kring. Ik benoem wat we tijdens dit thema gedaan hebben. Ik wijs ze op de tekeningen die zijn opgehangen en de zangboekjes die gemaakt zijn in de componistenhoek. Ik laat foto's zien van de muzikwinkler en van de gasten in de klas. We bekijken enkele parti-

turen die door de kinderen zijn gemaakt en verklankt. 'Wat vond jij het leukste, Aron?', vraag ik. Aron denkt rustig na en zegt: 'De video van de dirigent, want die keek steeds zo grappig. Eerst keek hij zo (Aron kijkt heel streng) maar daarna zo'. (Aron trekt een heel grappig gezicht.)

'Ik vond het leuk dat mijn moeder naar onze dans kwam kijken', zegt Céline. Elk kind heeft zo z'n aanvulling. Voor een aantal kinderen merk ik dat het tijd wordt voor een heel ander thema; die hebben het wel gezien. Maar er zijn ook kinderen die het echt jammer vinden dat alles opgeruimd wordt. 'Mag dát nog even blijven staan?', vraagt Guus, terwijl hij wijst naar wat kleine instrumenten. Ik vraag of er meer kinderen zijn die het leuk zouden vinden wanneer we een klein hoekje vrij maken waar af en toe op instrumenten gespeeld kan worden. Er is instemming. Het keyboard willen ze er erg graag in hebben, en een xylofoon. We besluiten dat we een muziekhoeke vrij maken die ook tijdens het volgende thema af en toe open is. Daar mag worden gecomponeerd en gecomponeerd. Ik kan regelmatig de instrumenten wisselen want elk instrument nodigt uit tot ander muzikaal onderzoek. Misschien worden de instrumenten ook wel eens ingeruild voor een cd-speler met koptelefoons om muziek te beluisteren. In ieder geval is het zeker ook aan mij om ervoor te zorgen dat er met enige regelmaat nieuwe impulsen in deze hoek komen. Ook al lijkt de muziekhoeke niet direct te passen bij ons nieuwe thema, we houden hem toch in stand. Ook het bedenken van liedjes en het uittekenen van liedteksten wil ik warm houden. De zelfgemaakte liedboekjes mogen dan ook nog niet mee naar huis, maar blijven in de leeshoeke staan in de hoop dat we een hele bibliotheek krijgen en er, naast de klassikale momenten, regelmatig gezongen blijft worden.

De hoeken worden leeggemaakt. De spullen die zijn meegenomen gaan weer naar huis terug. De poster van de muziekwinkel wordt verloot en de prijskaartjes worden van de instrumenten afgehaald. 'Ik ben muzikant' was de naam van dit thema. Een echte muzikant ben ik er niet van geworden, maar de muziek die gevangen leek in de schelp is regelmatig in onze klas te horen geweest.